HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

שאם עבר זמנן בטלין. הילכך דמו: **וביום השמיני ימול ואפילו בשבת.** ומילה גופה דתניא שבת אומרים לקמן הלכה למשה מסיני אייתר ליה ביום למכשיריה: **י"ג בריתות.** נאמרו לאברהם בפרשת מילה (בראשית יז): **והא תניא.** במסכת מזיר: **עקיבא עלם כשעורה הלכה.** שהיה ר"ע דן ק"ו מניין לרביעית דם המת שהמזיר מגלח על אהלה ק"ו מה עלם כשעורה שאינו מטמא באהל מזיר מגלח על מגעו ומשאו רביעית דם שמטמא באהל דכתיב ועל כל נפש מת לא יבא[ה] אינו דין שהמזיר מגלח עליה ואמר ליה רבי אלעזר עקיבא עלם כשעורה הלכה למשה מסיני שיהא מזיר מגלח עליה ורביעית דם אתה בא ללמוד ממנה בק"ו ואין דנין קל וחומר מהלכה דלא ניתנה תורה שבעל פה לידרש בי"ג מדות: **אחיא אות אות.** בשבת כתיב (שמות לא) כי אות היא ובמילה כתיב (בראשית יז) והיה לאות ברית מה להלן שבת אף כאן שבת: **אלא מעתה.** אי הן ג"ש לאות האמורה בשבת נאמרה בסיני לידרש שמיצה זו לדרשה נאמרה ליגמר מינה נמי לתפילין: **אלא אחיא ברית ברית.** הכוא לאות אות לא נאמרה בסיני ואין אדם דן גזרה שוה מעצמו אלא הך דברית ברית נאמרה בסיני ובשבת כתיב ברית (שמות לא) לדורותם ברית עולם: **גדול.** בן שלש עשרה דהוי מילה שלא בזמנה: **דכתיב ביה ברית.** וערל זכר אשר לא ימול וגו' את בריתי הפר (בראשית יז) והאי קרא גבולו כתיב מדמחייב ליה כרת שאם לא מלו אביו חייב למול את עצמו ולידאי שבת ואמן אמרינן לקמן דאפילו יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה: **דורות דורות.** בשבת כתיב לדורותם ברית עולם ובמילת קטן כתיב (שם) ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם: **ביום ואפילו בשבת.** מדלא כתיב בשמיני ימול. ור' אליעזר דאפקיה למכשירין מילה עצמה הלכה היא ופיקוח נפש לא אמיא ליה בק"ו ממילה אלא מקראי נפקא ליה כדאמרינן בפרק בתולה דיומא[ו]: **מחוסרי כפרה.** כל טמאין שהוצרכו לקרבן זב וזבה וילדת ומצורע ונאמר בהן[ז] ביום השמיני: **ביום לוחו.** את בני ישראל להקריב את קרבניהם (ויקרא ז) ולא בלילה: **אלא מעתה.** משום דהוכשר להביא בדלות מכשירין בה שאר פסולין: **יהא זר ואונן כשר בהן.** אונן עד שלא נקבר מתו פסול לעבודה דכתיב בהן גדול (שם כא) לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל דהכי אמרינן ביום שמתו אביו ואמו אינו צריך לצאת מן המקדש אלא מקריב אונן ולא יחלל ועבודתו לא תהא מחוללת בכך הא אחר שלא יצא חילל: **הא אהדריה קרא.** לפסול בהן לילה דכתיב בהו וביום כדאמרינן לקמן דלא תורת כל הקרבנות עליהן לענין זר ואונן נמי תורת קרבן עליהן: **שמיני.** כל שהוא שמיני ואפילו בשבת וביום למעוטי לילה: **מעיקרא מאי ניחא ליה.** לאוקמי שמיני דווקא ואפילו בשבת ולמי שאר מלאכות מותר יומא אבל שאר מלאכות מאיזה טעם נראה לו כן: **ולבסוף.** כשהיפך דבריו ואמר לו אינו אלא אפי' מילה בכלל מחלליה מות יומא דהוא דווקא ולמי שמיני ימול אבל שאר שאר ימים: **מאי קשיא ליה.** בטעמא הראשון: **אבל מילה דחיא.** שבת בק"ו ומיגמר מיניה למילתי מחלליה מות יומא אבל שאר מלאכות ולמימר שמיני דווקא קאמר ואפי' ביום שבת: **ומה נרעה שדוחה את העבודה.** אזהרה שהזהירה תורה על הערעה שלא לקון בהרתו כדתניא[ח] (מכות דף כג.) השמר בנגע הצרעת[ח] אזהרה בקונך בהרתו הכתוב מדבר והחמירה תורה באזהרה זו לדחות העבודה כדקיימא לן בפסחים (דף סז.) דטומאת מת נדחית בקרבן צבור ולא זכין ומצורעים ובטלים לעשות פסח ולא אמרינן יקולו בהרתן ויאכלו פסחים או הכהן יקון בהרתו ויעבוד את הכהנים טמאין בצרעת והקהל טהורין: **ועבודה**

דבר זה ואמר שמה שאמר כאן וביום השמיני אינו לשנות, אלא שאנו צריכין לאותו דבר מפני שמצאנו שהקל כאן על המצורע שהרתו ועדיין לא הקריב קרבן לא נאמר בו וביום השמיני אלא לחייב הקרבת קרבנו ביום ולא בלילה, הקשינו לאמר כי דבר זה ידוע הוא לפי שכתב כן במקום אחר ביום צותו, ומכנו ידענו חיוב הקרבת כל הקרבנות ביום ולא בלילה, והואיל וכן אין אנו צריכין לשנותו לנו עוד. ופירוש האומר

אמר בו [ויקרא יא] ואם דל הוא ואין ידו משגת, מה שלא הקל על זולתו מכלל הטמאים והם זב וזבה, ואילמלי שאמר בו וביום

מחוורתא כר' יוחנן דאפקיה מן וביום. וסוגיא דשמעתיה כר' יוחנן דתניא כוותיה, ולא כר' אחא בר יעקב.

שכן אם עבר זמנה בטלה אלא היינו טעמא דרבי אליעזר דאמר קרא [1]וביום השמיני ימול בשר ערלתו ואפילו בשבת וליכתוב רחמנא במילה וליתו הנך וליגמור מיניה משום דאיכא למיפרך מה למילה שכן נכרתו עליה שלש עשרה בריתות: ע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא במכשירי מילה אבל מילה גופה דברי הכל דוחה שבת מנלן אמר עולא הלכה וכן אמר רבי יצחק הלכה מיתיבי [6]מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת רבי אלעזר בן עזריה אומר מה מילה שהיא אחת מאבריו של אדם דוחה את השבת קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת ואי סלקא דעתך הלכה קל וחומר מהלכה מי אתי והתניא [3]אמר לו רבי אלעזר [3](בן עזריה) עקיבא עצם כשעורה מטמא הלכה ורביעית דם קל וחומר ואין דנין קל וחומר מהלכה אלא אמר רבי אלעזר אתיא [2]אות [3]אות אלא מעתה תפילין דכתיב בהן [4]אות לידחי שבת אלא אתיא [2]ברית [5]ברית גדול דכתיב ביה [6]ברית לידחי שבת אלא אתיא [7]דורות [5]דורות ציצית דכתיב ביה [8]דורות לידחי שבת אלא אמר רב נחמן בר יצחק דנין אות ברית ודורות מאות ברית ודורות לאפוקי הנך דחד חד הוא דכתיב בהן ור' יוחנן אמר אמר קרא [1]ביום [7]ביום אפילו בשבת אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן אלא מעתה מחוסרי כפרה דכתיב בהו ביום הכי נמי דדחו שבת ההוא מיבעי ליה ביום ולא בלילה האי נמי מיבעי ליה ביום ולא בלילה ההוא [7]מבן שמנת ימים נפקא האי נמי [9]מביום צוותו נפקא אע"ג דנפקא מביום צוותו אצטריכא סד"א הואיל וחס רחמנא עליה לאתויי בדלות בלילה נמי ליתי קמ"ל מתקיף לה רבינא אלא מעתה יהא זר כשר בהן ויהא אונן כשר בהן הא אהדריה קרא רב אחא בר יעקב אמר אמר קרא [1]שמיני שמיני אפילו בשבת האי שמיני מיבעי ליה למעוטי שביעי שביעי מבן שמנת ימים נפקא ואכתי מיבעי ליה חד למעוטי שביעי וחד למעוטי תשיעי דאי מחד הוה אמינא שביעי הוא דלא מטא זמניה אבל משמיני ואילך זמניה הוא אלא מחוורתא כדרבי יוחנן תניא כוותיה דרבי יוחנן ודלא כרב אחא בר יעקב שמיני ימול אפילו בשבת ומה אני מקיים [10]מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממילה או אינו אלא אפי' מילה ומה אני מקיים שמיני ימול חוץ משבת ת"ל ביום אפילו בשבת אמר רבא האי תנא מעיקרא מאי קא ניחא ליה ולבסוף מאי קא קשיא ליה הכי קאמר שמיני ימול אפילו בשבת ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכו' חוץ ממילה אבל מילה דחיא מ"ט ק"ו הוא ומה צרע' שדוחה את העבודה ועבודה

והתניא אמר ליה רבי אלעזר בו'. וכ"ג והתנן דכל זה אינו במשנה: **ההיא מבן שמונת ימים נפקא.** תימה דתניא בת"כ ומייתי לה בפרק הערל (יבמות עב.): השמיני ימול דתניא יכול בין ביום ובין בלילה ת"ל ביום אין לי אלא ת"ל מניין שאינו נימול לא' ימול לא' ולא"ת מניין שאינו נימול אלא ביום ת"ל וביום וכפ"ב דמגילה (דף כ:) נמי אמר אין מוחלין אלא ביום לכתיב וביום השמיני ויש לומר דסמיך אבן שמנת ימים ודרשא פשוטה נקט: **אלא מעתה יהא זר ואונן כשר בהן.** לאו דווקא נקט זר דהא בכולהו בזב וחבה ויולדת ומצורע כתב בהו כהן:

הא אהדריה קרא. והוה ליה דבר שיצא מן הכלל לידון בדבר החדש לאתויי בדלות שאי אתה יכול להחזירו לכללו לפסול לילה ואונן עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש הרי החזירה בפירוש ופסל לילה וה"ה אונן וקשה ומאי לא קאמר דאהדריה קרא מדכתיב כהן ולא זר ושמא לשוס דרשא אחריתי אתא:

תניא כוותיה דרבי יוחנן ודלא כרב אחא בר יעקב. ולא"ת כרב נחמן בר יצחק דאמר אתיא בית דורות לא הוי דאיכו מוקה דדרשינן ביום כדדרשינן בבריתא ואות בית דורות אתא למכשירין וביום למילה גופה ולית ליה ביום הלכה אע"ג דר' יוחנן אית ליה הלכה לר' אליעזר [כדפי' רש"י והאי בריתא דדרשי ביום אתיא כרבנן דביום] אינטריך למילה גופה ולהכי לא קאמר אלא דלא כרב אחא דבריתא מוכחא בהדיא דלא בעיא למדרש שמיני ימול. מ"ר: **מה צרעת שדוחה את העבודה.** תימה ולימא קל וחומר איפכא ותדחה עבודה את הצרעת שיקון בהרתו כדי לעשות עבודה ומה שבת שדוחה את המילה ומילה דוחה את הצרעת עבודה דוחה אותה צרעת שדוחה מפני מילה אינו דין שתהא עבודה דוחה אותה והא דאמרינן בפסחים בפרק אלו דברים (דף סז.) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש אם טמאי מתים משתלחין זבים ומצורעים לא כ"ש אלא יש לך שעה שזבין ומצורעים משתלחים ואין טמאי מתים משתלחים ואיזה זה פסח הבא בטומאה

---

1 וביום השמיני ימול בשר ערלתו: ויקרא יב ג
2 ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם: בראשית יז יא
3 ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יי מקדשכם: שמות לא יג
4 והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי בפיך כי ביד חזקה הוצאך יי ממצרים:
שמות יג ט
5 ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדרתם ברית עולם:
שמות לא יג
6 וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר: בראשית יז יד
7 ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא:
בראשית יז יב
8 דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת:
במדבר טו לח
9 אשר צוה יי את משה בהר סיני ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם ליי במדבר סיני: ויקרא ז לח
10 ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: שמות לא יד

רב נסים גאון

איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וחס רחמנא עליה לאתויי בדלות, בלילה נמי ליתי קמ"ל. מתקיף לה רבינא [אלא] מעתה יהא זר ואונן כשר בהן. חייבנו הקב"ה בתורת הקרבנות שנקריבם ביום ולא בלילה שנאמר [ויקרא ז] אשר צוה ה' את משה ביום צותו את בני ישראל, ופירש ביום צותו למדנו לכל הקרבנות כולם שאינן כשירין אלא ביום. ובפרק הקורא את המגילה (דף כ) שנינו כל היום כשר לסמיכה לשחיטה כו'. ובתלמוד אמרו לסמיכה ולשחיטה דכתיב [ויקרא ג] וסמך ושחט איתקש סמיכה לשחיטה, ובשחיטה כתיב [שם יט] ביום זבחכם. לקמיצה והגשה והזייה בכולהי כתיב ביום צותו. והזהיר האונן והזר את כל המנויין במשנה שלא יקרבו להקריב קרבן כמו שאמרה המשנה [זבחים דף סו] כל הזבחים שקיבל דמן זר ואונן כולם פסולין, ובגמ' גרסי זר מנלן דתני לוי [ויקרא כב] דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו, למעוטי מאי כו'. אלא הכי קאמר וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו, כלומר בני ישראל ראוי להם שיתרחקו מן הקדשים ולא יקריבו אותן שלא יחללום, שאם יקרבו אליהם ויקריבו אותם מחללים אותם. ואמר עוד [במדבר יח] זור לא יקרב. ונאמר בענוש [שם] והזר הקרב יומת. ובאונן עוד אמרו מנלן דכתיב [ויקרא כא] ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, הא אחר שלא יצא חילל. וכשאמרנו כי המחוסר כפרה והוא המצורע ששלמו ימי טהרתו ועדיין לא הקריב קרבן לא נאמר בו וביום השמיני אלא לחייב הקרבת קרבנו ביום ולא בלילה, הקשינו לאמר כי דבר זה ידוע הוא לפי שכתב כן במקום אחר ביום צותו, ומכנו ידענו חיוב הקרבת כל הקרבנות ביום ולא בלילה, והואיל וכן אין אנו צריכין לשנותו לנו עוד. ופירוש האומר

השמיני לחייב הקרבת קרבנו ביום היה עולה על דעתנו הואיל והיקל עליו הכתוב שדי לו בשתי תורים או ב' בני יונה לחטאתו ולעולתו ושינה בינו ובין שאר הטמאות בדבר זה והם הנזכרים אחריו הזב והזבה, כמו כן נמי ראוי שיקרב קרבנותיו בלילה ולא היינו לומדין משפטו משאר הקרבנות שנאמר בהן ביום צותו. הילכך הוצרכנו להשמיענו וביום השמיני כדי שיהיה מדעתנו סברא זו. התקיף רבא ואמר הואיל ואתה אומר כי לפי שהקל עליו הכתוב שיביא שתי תורים או שני בני יונה מה שאין כן בזולתו לא נלמוד משאר הקרבנות כלום ממשפטיו מפני שיצא מכללם מחמת שייחדו הכתוב בדבר זה, ואילמלא שאמר הכתוב וביום השמיני היינו מתירים הקרבת קרבנותיו בלילה, לפי דבר זה ראוי להיות הזר והאונן וכל המנויין במשנה שפסולין להקריב, כשירים להקריב קרבנותיו של מצורע לפי שיצא מכללם ונבדל מהם חוץ מהקרבת קרבן בלילה שאמר בו הכתוב וביום השמיני בלבד. ועמד זה הקושיא ווו התתקפה ואמרנו קשיא. ומקצת הגורסין אין מעמידין הדבר אלא שגורסין כך, כיון דאהדריה קרא אהדריה, כשירים להקריב קרבנותיו היינו אומרים מדחס רחמנא עליה לאתויי בדלות, בלילה נמי ליתי ויהא זר ואונן כשר בקרבנותיו והיינו מפרישין אותו לענין דיניו מכלל הקרבנות, אבל הואיל ונאמר בו וביום השמיני באר לנו בזה חזרתו לכלל הקרבנות בכל עניניו והשבתו אליהן בכל תנאותיהן חוץ מקרבן עולה ויורד המפורש בו בלבד. וזה שהוצרכתי לפרש דבר זה לפי שראיתיו מסובך אצל כל התלמידים וביארתיו כדי שיתגלה ויתברר.

מסורת הש"ס

א) [תוספ' פט"ז] יומא פה: מכילתא פרשת כי תשא, ב) ספרים פח: מזיר מ., ג) [נכפתים ומזיר ליתא], ד) [סנהדרין נט:], ה) [במדבר ז], ו) [דף פה:], ז) [ויקרא טו בזב וחבה, שם יד במצורע, ביולדת לא כתוב וביום. רש"ש], ח) [דברים כד], ט) [ס"פ הלכן],

מוסף רש"י

מה מילה שהיא אחת מאבריו של אדם. שהיא מיקון אחד מאבריו של אדם, דוחה את השבת. לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן, כן שויה כתוספתא דשבת (יומא פה:). עצם כשעורה מטמא הלכה. שהמזיר מגלח על מגעה ומשאה, הלכה למשה מסיני ואין כתוב בתורה, ורביעית דם קל וחומר. אתה בא ללמוד ממנה בק"ו, ואין דנין ק"ו מהלכה. אלא מדבר הכתוב בתורה (פסחים פא:).

רבינו חננאל

עד כאן לא פליגי ר' אליעזר ורבנן אלא במכשירי מילה אבל במילה עצמה דברי הכל דחיא שבת, מנלן. עולא ור' אסי ור' יצחק נפחא כולהו אמרי הלכה ומותבינן עליהן. מניין לפיקוח נפש שדוחה שבת, נענה ר' אלעזר בן עזריה ואמר, ומה מילה שהיא אחד מאבריו של אדם דוחה שבת ק"ו לפקוח נפש שדוחה את השבת. ואי ס"ד הלכה, ק"ו מהלכה (מיתי) [מי אתי], והתניא א"ל ר' עקיבא עצם כשעורה הלכה, ורביעית דם ק"ו, ואין דנין ק"ו מהלכה וכו' לבטלו. וזה מפורש בנזיר פרק כ"ג ונזיר אין מטמאין לקרוביהן וכו'. ובטלו דברי מי שאמר הלכה היא. ובא ר' אלעזר ללמדו בג"ש באות אות משבת, ונדחו דבריו. ובא רב נחמן בר יצחק ולמדו באות ברית ודורות, בשבת כתיב לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני וביני בני ישראל אות היא לעולם, במילה כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם, וכתיב ונמלתם את בשר ערלתכם והיתה לאות ברית ביני וביניכם. ר' יוחנן אמר אמר קרא וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ביום אפילו בשבת. אקשי' עליה ר"ל אי הכי אפילו מחוסרי כפרה כגון מצורע והזבה דכתיב בהן וביום השמיני יקח שני כבשים וגו', ובזבה כתיב וביום השמיני תקח לה שתי תורים, הכי נמי כיון דכתיב בהו וביום יקריבו קרבנותיהם אפילו בשבת, והא קיי"ל אין קרבן יחיד דוחה את השבת. ופריק לו זה שכתוב במחוסרי כפרה וביום, למעוטי לילה. עוד הקשה לו ר"ל, וכל קשיא שהקשה לו פריק לו ר' יוחנן. וחזר רבינא להתקיף על פירוק ר' יוחנן דפריק סד"א הואיל וחס רחמנא עליה לאתויי בדלות בלילה, נמי ליתי קמ"ל וביום. התקיף רבינא אי הכי אמ(ונת) דחס עליהן דהא [זר] או אונן כשר בהן ולא יטריחם להמתין עד שימצאו כהן טהור כשר לטהרם. ופריק הא אהדריה קרא. כלומר, אע"פ שחס עליו והקל ליה. לאוקמי שמיני דווקא ואפילו בשבת ולמי שאר מלאכות מאיזה טעם נראה לו כן: **ולבסוף.** כשהיפך דבריו ואמר לו אינו אלא אפי' מילה בכלל מחלליה מות יומת דהוא דווקא ולמי שמיני ימול אבל שאר שאר ימים: **מאי קשיא ליה.** בטעמא הראשון: **אבל מילה דחיא.** שבת בק"ו ומיגמר מיניה למילתי מחלליה מות יומת אבל שאר מלאכות ולמימר שמיני דווקא קאמר ואפי' ביום שבת: **ומה נרעה שדוחה את העבודה.** אזהרה שהזהירה תורה על הצרעת שלא לקון בהרתו כדתניא[ח] (מכות דף כג.) השמר בנגע הצרעת[ח] אזהרה בקונך בהרתו הכתוב מדבר והחמירה תורה באזהרה זו לדחות העבודה כדקיימא לן בפסחים (דף סז.) דטומאת מת נדחית בקרבן צבור ולא זכין ומצורעים ובטלים לעשות פסח ולא אמרינן יקולו בהרתן ויאכלו פסחים או הכהן יקון בהרתו ויעבוד את הכהנים טמאין בצרעת והקהל טהורין:

תורה אור